

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ

ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
ΣΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΙΟΡΙΣΙΜΩΝ 2023

Εξεταζόμενο αντικείμενο (Κωδικός): Φιλολογικά - Λογοτεχνία (513)

Ημερομηνία και ώρα εξέτασης: Παρασκευή, 17 Νοεμβρίου 2023, 15:30 - 18:30

ΤΟ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ **ΕΝΝΕΑ (9) ΣΕΛΙΔΕΣ** ΚΑΙ
ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΣΥΝΟΛΙΚΑ **ΕΞΙ (6) ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ** ΜΕ ΑΡΙΘΜΗΣΗ 8-13.

Η Γλώσσα, η Λογοτεχνία και τα Λατινικά εξετάζονται μαζί.

Ο συνολικός χρόνος εξέτασης και για τα τρία (3) αντικείμενα είναι τρεις (3) ώρες.

Ειδικές οδηγίες:

- **Όλες** οι απαντήσεις των εξεταστικών δοκιμίων της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας να δοθούν **στο ίδιο Τετράδιο Απαντήσεων**.
- Να απαντήσετε σε **όλα** τα ερωτήματα του εξεταστικού δοκιμίου.

8. Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία των τριών στηλών συνδυάζοντας την κάθε μορφή λαϊκής αφήγησης με τον ορισμό της και με το ενδεικτικό κείμενο (π.χ. 6 – ζ – vi).

(μονάδες 15)

ΜΟΡΦΗ ΑΦΗΓΗΣΗΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΚΕΙΜΕΝΟ
1. θρύλος	α. Διήγηση που αποτυπώνει μια παράδοση εμπειρία (λ.χ. εμφάνιση καλικάντζαρων) ή αιτιολογεί τη δημιουργία φυσικών φαινομένων.	i. «Ο κυρ Λάζαρος κι οι δράκοι»
2. μύθος	β. Διήγηση πλασμένη με στοιχεία της φαντασίας, συνήθως από τον κόσμο του μαγικού και του υπερφυσικού, όπου η δράση των ηρώων αντιστοιχεί σε συγκεκριμένες λειτουργίες.	ii. «Ο Γιαννάκης κι ο Δεσπότης»
3. παράδοση	γ. Διήγηση με αλληγορική σημασία στην οποία η λαϊκή θυμοσοφία συμπυκνώνεται σε ένα επιμύθιο.	iii. «Ο μαρμαρωμένος βασιλιάς»
4. παραμύθι	δ. Διήγηση που έχει στόχο την πρόκληση θυμηδίας και ενίοτε την άσκηση κοινωνικής κριτικής.	iv. «Το βαρέλι των δώδεκα μηνών»
5. ευτράπελη διήγηση	ε. Διήγηση με έντονο το στοιχείο της υπερβολής, η οποία αναφέρεται σε κάποιο ιστορικό γεγονός ή πρόσωπο της εθνικής και θρησκευτικής ζωής.	v. «Ο μόχθος της μύγας»

9. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις σημειώνοντας «**Ορθό**» ή «**Λάθος**» δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση.

- Δύο από τα γνωρίσματα του παρνασισμού είναι η αντικειμενικότητα και η συγκράτηση των έντονων συναισθημάτων.
- Ο νατουραλισμός αποτελεί ένα λογοτεχνικό κίνημα που συνιστά πρόδρομο του ρεαλισμού.
- Η ηθογραφία συνδέεται στενά με την ανάπτυξη του νεοελληνικού διηγήματος γύρω στα 1880.
- Η εμφάνιση του ρομαντισμού σηματοδοτεί την εξέγερση ενάντια στους περιορισμούς και στους κανόνες που είχε επιβάλει στη λογοτεχνία ο κλασικισμός.
- Δύο εκπρόσωποι του ελληνικού υπερρεαλισμού είναι ο Νίκος Εγγονόπουλος και ο Λάμπρος Πορφύρας.

(μονάδες 15)

10. Εκπαιδευτικός που διδάσκει το μάθημα Λογοτεχνία Εμβάθυνσης Γ΄ Λυκείου αξιοποιεί το ακόλουθο ποίημα ως αδιάδακτο, σε σύντομη άσκηση:

Κώστας Καρυωτάκης, «Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων»

Από θεούς και ανθρώπους μισημένοι,
σαν άρχοντες που εξέπεσαν πικροί,
μαραίνονται οι Βερλέν· τους απομένει
πλούτος η ρίμα πλούσια και αργυρή.
Οι Ουγκό με «Τιμωρίες» την τρομερή
των Ολυμπίων εκδίκηση μεθούνε.
Μα εγώ θα γράψω μια λυπητερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.

Αν έζησαν οι Πόε δυστυχημένοι,
και αν οι Μποντλέρ εζήσανε νεκροί,
η Αθανασία τούς είναι χαρισμένη.
Κανένας όμως δεν ανιστορεί
και το έρεβος εσκέπασε βαρύ
τους στιχουργούς που ανάξια στιχουργούνε.
Μα εγώ σαν προσφορά κάνω ιερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.

Του κόσμου η καταφρόνια τούς βαραίνει
κι αυτοί περνούνε αλύγιστοι και ωχροί,
στην τραγικήν απάτη τους δοσμένοι
που κάπου πέρα η Δόξα καρτερεί,
παρθένα βαθυστόχαστα ιλαρή.
Μα ξέροντας πως όλοι τούς ξεχνούνε,
νοσταλγικά εγώ κλαίω τη θλιβερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.

Και κάποτε οι μελλούμενοι καιροί:
«Ποιος άδοξος ποιητής» θέλω να πούνε
«την έγγραψε μίαν έτσι πενιχρή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι;»

Νηπενθή, 1921

- 10.1. Να σημειώσετε ποιες από τις πιο κάτω απαντήσεις των μαθητών/-τριών είναι **ορθές** και ποιες είναι **λανθασμένες**:

- α. Ο μετρικός ρυθμός στον στίχο «μα ξέροντας πως όλοι τους ξεχνούνε» είναι ιαμβικός.
- β. Το ποίημα διαφέρει από την παραδοσιακή μορφή της λογοτεχνικής μπαλάντας επειδή δεν έχει επωδό.

- γ. Εκτός από την παρήχηση, ένα ακόμη σχήμα λόγου που εντοπίζεται στο απόσπασμα «τους απομένει / πλούτος η ρίμα πλούσια και αργυρή» είναι η προσωποποίηση.
- δ. Στην τελευταία στροφή του ποιήματος η ομοιοκαταληξία είναι πλεχτή.
- ε. Ο ποιητής ακολουθεί την τεχνοτροπία του συμβολισμού.
- στ. Στο ποίημα δεν υπάρχει πουθενά διασκελισμός.

(μονάδες 12)

10.2. Για κάθε λανθασμένη απάντηση να αναφέρετε ποια είναι η αναμενόμενη ορθή.

(μονάδες 6)

11. Παρατίθενται τα ακόλουθα κείμενα:

Διονύσιος Σολωμός, <i>Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, Σχεδιάσμα Α΄2</i> Παράμερα στέκει Ο άντρας και κλαίει· Αργά το τουφέκι Σηκώνει και λέει: «Σε τούτο το χέρι Τι κάνεις εσύ; Ο εχθρός μου το ξέρει Πως μου είσαι βαρύ.» Της μάνας ω λαύρα! Τα τέκνα τριγύρου Φθαρμένα και μαύρα Σαν ίσκιους ονείρου· Λαλεί το πουλάκι Στου πόνου τη γη Και βρίσκει σπυράκι Και μάνα φθονεί. <i>Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου, ΙΤΥΕ Διόφαντος, Αθήνα 2012, σ. 228.</i>	Ν. Κ. Κασομούλης, <i>Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασης των Ελλήνων 1821-1833</i> (απόσπασμα) Από τα μέσα Φεβρουαρίου 1826, άρχισαν πολλές φαμελιές να υστερούνται το ψωμί. Μία Μεσολογγίτισσα ήτις περιέθαλπεν ασθενή τον αυτάδελφόν μου Μήτρον, ετελείωσεν την θροφήν της, και μυστικά, με άλλες δυο φαμελιές μεσολογγίτικες, έσφαξαν ένα γαϊδουράκι, πωλάρι, και το έφαγαν [...] Περί τα τέλη Φεβρουαρίου, οι στρατιώται άλλοι είχαν από 2-3 οκάδες αλεύρι (έκαστος) και άλλοι καθόλου. [...] Αρχίσαμεν, περί τας 15 Μαρτίου, τες πικραλήθρες, χορτάρι της θαλάσσης· το εβράζαμεν πέντε φορές έως ότου έβγαινε η πικράδα, και το ετρώγαμεν με ξειδι και λάδι ωςάν σαλάτα, και με ζουμί από καβούρους ανακατωμένον και τούτο. Εδόθησαν και εις τους ποντικούς, πλην ήτον ευτυχής όστις εδύνατο να πιάσει έναν. Βατράχους δεν είχαμεν, κατά δυστυχίαν. Από την έλλειψιν της θροφής αύξαναν αι ασθένειαι, πονόστομος και αρθρίτις [...]. Με αυτήν την κατάστασιν επολέμησαν οι αθάνατοι της Κλείσοβας 13 ώρες. Ν. Κ. Κασομούλης, <i>Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασης των Ελλήνων 1821-1833</i>, εισαγ. – σημ. Γ. Βλαχογιάννης, Αθήναι 1941, τόμ. Β΄, σσ. 241-243.

11.1. Σε τμήμα της Α΄ Λυκείου εκπαιδευτικός συνεξετάζει το απόσπασμα από το ποίημα *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι*, Σχεδίασμα Α΄2 του Δ. Σολωμού με την πιο πάνω ιστορική πηγή από το βιβλίο του Ν. Κ. Κασομούλη *Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασης των Ελλήνων 1821 -1833*.

α) Να αναφέρετε ποιοι δείκτες επάρκειας από τους ακόλουθους είναι δυνατόν να υλοποιηθούν μέσω της συνεξέτασης των πιο πάνω κειμένων:

- i. οι ανθρώπινοι χαρακτήρες μέσα από λογοτεχνικά κείμενα σε διαφορετικές εποχές και κοινωνικά περιβάλλοντα
- ii. οι γνώσεις και οι πληροφορίες από έντυπες ή προφορικές πηγές σε συνάρτηση με ένα λογοτεχνικό έργο
- iii. η «συνομιλία» των λογοτεχνικών κειμένων με άλλες μορφές τέχνης
- iv. η επίδραση που ασκούν οι ιστορικές εξελίξεις στις πράξεις, τα αισθήματα και τις αντιδράσεις των ηρώων
- v. το περιεχόμενο και η ιστορικότητα θεμελιωδών αξιών και δικαιωμάτων του ανθρώπου.

(μονάδες 6)

β) Να εξηγήσετε γιατί δεν μπορούν να υλοποιηθούν οι δείκτες επάρκειας που έχετε αποκλείσει.

(μονάδες 4)

11.2. α) Ποιες από τις πιο κάτω δραστηριότητες που ανατέθηκαν από τον/την εκπαιδευτικό στους/στις μαθητές/-τριες ενδείκνυνται για την υλοποίηση του δείκτη επάρκειας: «τρόποι της λογοτεχνικής μετάπλασης της ιστορικής ύλης»;

- i. Να εντοπίσετε λέξεις και φράσεις με τις οποίες αποδίδεται το θέμα της πείνας στα δύο κείμενα.
- ii. Πώς αναδεικνύεται το θέμα της πείνας στα δύο κείμενα μέσω του σχήματος της μεταφοράς;
- iii. Με ποια εκφραστικά μέσα μεταπλάθει λογοτεχνικά ο Σολωμός το γεγονός της πείνας στο οποίο αναφέρεται το απόσπασμα από τον Κασομούλη;
- iv. Να παρουσιάσετε τη συναισθηματική κατάσταση των Μεσολογγιτών στα δύο κείμενα, παραθέτοντας σχετικά χωρία.
- v. Φανταστείτε ότι είστε ευρωπαίος διπλωμάτης και γράψτε μια υπηρεσιακή επιστολή προς τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής ζητώντας την άμεση παρέμβασή τους για να τερματιστεί το δράμα των Μεσολογγιτών.

(μονάδες 6)

Κείμενο 1

[...] Το μεσημέρι, όλος εκείνος ο γυναικόκοσμος έτρωγε στο σπίτι μας και τ' απόγεμα έρχονταν κι οι άντρες απ' τις δουλειές τους και το ρίχνανε στα ουζάκια. Η Ριρή έπαιζε πιάνο και οι νέοι χόρευαν. Αν ο καιρός ήταν καλός, πήγαιναν όλοι μαζί στις γύρω εξοχές – πότε στου Τσακίρογλου, πότε στο Μπουνάρι, πότε στο Κέπεζι και κουβαλούσαν εκεί οι «δούλες» τα λογιών λογιών μπουρεκάκια, τους παστουρμάδες, τις αγκινάρες τουρσί και τις παραγεμισμένες με αντζούγια ελιές.

Ο θεός Θανάσης τότε μεθούσε, έπαιζε κιθάρα, τραγουδούσε, έκανε εξομολογήσεις στις όμορφες κι έλεγε στ' αδέρφια του και στο θείο Γιάγκο που συζητούσαν όλο για τις επιχειρήσεις τους.

– Αφήστε, βρε αρκαντάσηδες, ήσυχα για λίγο τα μυαλά σας. Η ζωή θέλει έρωτα και λουλούδια. Θέλει και καντάρια χαρά και καλοσύνη, θέλει και ασκιά, πολλά ασκιά κρασί και γέλιο. Έτσι δεν είναι πριγκιπέσσα μου; (Πριγκιπέσσα φώναζε τη γυναίκα του, την Ελπινίκη, σε πείσμα των αδερφών του, που τη θεωρούσαν παρακατιανή). Εκείνη, μαζεμένη και ντροπαλή όπως ήταν, απασχολημένη συνεχώς με τα οκτώ παιδιά της, γύριζε και του χαμογελούσε καλοκάγαθα, χωρίς να μιλάει.

Εμείς τα παιδιά δε χάναμε τίποτα από τις κινήσεις και τις διηγήσεις των μεγάλων και τρώγαμε τόσο πολύ και τόσο άταχτα, που στομαχιάζαμε και παθαίναμε πυρετούς και δυσπεψίες.

Δ. Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν*, Κέδρος, Αθήνα ³⁶1977, σσ. 37-38.

Κείμενο 2

[...] – Τι συμβαίνει; ρώτησε ο πατέρας.

Κοίταξα ερευνητικά τη μητέρα μου και ζήτησα να διαβάσω στα μάτια της τι έπρεπε να πω. Μα εκείνη βιάστηκε να του απαντήσει:

- Το παιδί φεύγει ταξίδι με τη θεία του και την οικογένεια του Γεράσιμου.
- Μπα; και πώς τώρα δα, στα καλά καθούμενα;
- Μα, ως λένε, δεν είναι κι εντελώς καλά καθούμενα. Κάτι, τα νέα απ' το μέτωπο είναι άσκημα.
- Άσκημα; Όλο απαισιόδοξα τα βλέπει ο Γιάγκος. Μια θα υποχωρεί, μια θα προχωρεί ο στρατός μας. Αυτά μου λέγανε, τώρα ακριβώς, οι καλεσμένοι μας. Ας πάνε στο ταξιδάκι τους όμως οι άνθρωποι, και με το καλό να ξαναγυρίσουν.

Η αισιοδοξία όλου του κόσμου εκεί μέσα και η ευθυμία τους έκανε πολύ ευκολότερο τον αποχαιρετισμό μας. Τ' αδέρφια μου με ζήλευαν που θα γνώριζα την Αθήνα κι όλοι μού παράγγελλαν να τους φέρω κάτι για ενθύμιο.

Όταν βγήκα στην εξώπορτα, ξαναγύρισα και φίλησα πάλι τη μητέρα μου.

– Μανούλα, της είπα, μην ξεχάσεις. Όταν χρειαστεί με το πρώτο βαπόρι, με το πρώτο καΐκι... Ακούς;

Καθώς διέσχιζα την οδό Μοσκόφ ένωσα το ίδιο αίσθημα που είχα όταν μ' έστελναν μακριά απ' το σπίτι μου, με τη γκριζα εκείνη βαλιτσούλα και τα σταχτιά σύννεφα στην καρδιά. Θα γυρίσω τάχα ξανά στ' αγαπημένα τούτα σοκάκια; Θα ξαναδώ τη μητέρα μου; Τι νέες βαριές εκπλήξεις μάς φύλαγε το μέλλον; [...]

Ο.π., σσ. 152-153.

Κείμενο 3

[...] Ύστερα, ήρθε το μεγάλο κακό. Η Ανατολή ξερνούσε, ξερνούσε. Μαυρολόγησαν τα νησιά, τα περιγιάλια, οι δρόμοι, οι κάμποι, οι πολιτείες. Το Αιγαίο συννέφιασε. Η μεγάλη φλόγα της Σμύρνης σκόρπισε τ' αποκαΐδια, τη στάχτη, τον οδυρμό και το θρήνο παντού – γέμισαν οι ψυχές αποκαΐδια, γέμισαν στάχτη τα φρένα κ' η φλόγα χόρευε κ' έγλειφε τις στεριές και τις θάλασσες. Η Μικρασία κατέβηκε στην ακρογιαλιά. Ορφανεμένη, ξεσπιτωμένη, ξεμαλλιασμένη, ξεστηθιασμένη, θεόφτωχη. Και τα καράβια φορτώθηκαν τ' απομεινάρια της, τα δάκρυά της, τον τρόπο της, τον απίστευτο παιδεμό της και τον κουβαλούσαν, κοντανασαίνοντας, όπου λεύτερη γης, όπου μια φούχτα χώμα αναπαμένο. Ανιστόρητο πράμα, που δεν είχε ματασταθεί· ένα πρόσωπο αλλιωτεμένο, με τα μάτια θολά, στυλωμένα κατά το ηλιόγερμα, με τα χείλη παγωμένα σε σπασμό φρίκης. Μέρα και νύχτα ό,τι πρόφταινε να γλιτώσει, ό,τι μπορούσε να σωθεί δρασκελούσε τη θάλασσα κ' ερχόταν ν' απαγγιάσει εδώ χάμου: άντρες, γέροι, γυναίκες, παιδιά, τα γλυκά κορίτσια της Ιωνίας και οι νικημένοι στρατιώτες και τα κανόνια και τ' άλογα και ό,τι απόμεινε από το βίος του σπιτιού, από την παλιά ευτυχία και την αγάπη. [...]

I. M. Παναγιωτόπουλος, *Αστροφεγγιά*,
Εκδόσεις Σχολής I. M. Παναγιωτόπουλου, Αθήνα 2011, σ. 156.

13.1. Να σημειώσετε «**Ορθό**» ή «**Λάθος**» δίπλα στις απαντήσεις που δόθηκαν από ορισμένους/-ες μαθητές/-τριες σε φύλλο εργασίας που εξετάζει τις αφηγηματικές τεχνικές:

- i. Και στα τρία κείμενα η εστίαση είναι εσωτερική.
- ii. Στο Κείμενο 1 εντοπίζεται η τεχνική της προοικονομίας.
- iii. Στο Κείμενο 2 ο αφηγητής είναι ομοδιηγητικός.
- iv. Στο Κείμενο 1 η αφήγηση είναι θαμιστική.
- v. Στο Κείμενο 3 το ασύνδετο σχήμα λειτουργεί ως αφηγηματική τεχνική.
- vi. Και στα τρία κείμενα κυριαρχεί η παιδική ματιά.

(μονάδες 12)

13.2. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας των παραπάνω αποσπασμάτων, ο/η εκπαιδευτικός συνεξετάζει το απόσπασμα από το μυθιστόρημα του I. M. Παναγιωτόπουλου *Αστροφεγγιά* (Κείμενο 3) με τον ακόλουθο πίνακα ζωγραφικής του Φ. Κόντογλου.

Να παραθέσετε **δύο (2)** εικονιστικά στοιχεία από τον πίνακα ζωγραφικής και **δύο (2)** ομόθεμα στοιχεία από το κείμενο. (μονάδες 6)

Με βάση αυτά να εξηγήσετε γιατί η συνεξέταση του συγκεκριμένου πίνακα με το κείμενο ενδείκνυται για την υλοποίηση του δείκτη επιτυχίας: «να ερμηνεύουν τα λογοτεχνικά κείμενα σε διαθεματική προοπτική και να αντιλαμβάνονται τη λογοτεχνία στη συνάφειά της με άλλες μορφές έκφρασης ως αισθητικό και πολιτισμικό φαινόμενο». (μονάδες 4)

Φώτης Κόντογλου, «Οι πρόσφυγες - Η κοιλάδα του Κλαυθμώνος»,
ελαιογραφία του 1930, ιδιωτική συλλογή

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ